

*В.Докаш** (м. Чернівці)

П'ЯТИДЕСЯТНИЦЬКА ЕСХАТОЛОГІЯ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ, СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Згідно «Світової християнської енциклопедії», вже на 1980 рік класичне п'ятидесятництво перетворилось у найбільше в світі об'єднання протестантів. На той час чисельність його вірних становила приблизно 51млн. осіб, окрім 11 млн. п'ятидесятників-харизматів. Таким чином, через 75 років після його виникнення у світі вже було 62 млн. п'ятидесятників, які появились в більш ніж 100 країнах [Пятидесятничество // Теологический энциклопедический словарь Под ред. У.Элвелла.- М., 2003.- с.951].

Враховуючи таку динаміку п'ятидесятництва, можна стверджувати, що неофітів у його ряди притягують якісь привабливі елементи віровчення. Саме це й актуалізує означену проблему і стане предметом нашого дослідження. В світлі цього темою нашого дослідження постає аналіз становлення наріжної доктрини вчення п'ятидесятників – «**хрещення Святим Духом**» та її сутнісних есхатологічних характеристик. До основних завдань дослідження відносимо: 1) визначення причин та часу виникнення п'ятидесятницького «**руху пробудження**»; 2) вивчення основних етапів становлення п'ятидесятницького руху та доктриналізації вчення «**п'ятидесятниці**»; 3) узагальнення основних типологічних характеристик есхатології п'ятидесятників та визначення її сутнісних характеристик.

В такій площині проблема є малодослідженою, однак, в різні роки нею займалися відомі в свій час релігієзнавці: В.Граждан, В.Мельник, А.Москаленко, Ф.Гаркавченко, І.Москвітін, Ю.Терещенко та ряд

* Докаш Віталій Іванович – кандидат філософських наук, доцент кафедри релігієзнавства та теології Чернівецького Національного університету імені Юрія Федьковича, докторант Інституту філософії імені Г.С.Сковороди.

богословів – Н.Усач, В.Трофименко, Дж.Рік, В.Боєчко, В.Франчук. Зауважимо, що світські релігієзнавці лише аспективно з критичних позицій вивчали цю проблему, досліджена ж вона більш ґрунтовно – богословами. Саме на їхніх матеріалах ми й побудуємо нашу роботу. В аналізі проблеми будуть використані такі методи: діалектичний, генетичний, порівняльно-історичний, структурно-функціональний й каузальний та методологічні принципи релігієзнавства: об'єктивності, плюралізму, історизму, толерантності.

П'ятидесятники є прихильниками пізньопротестантської течії, що виникла наприкінці XIX століття. Перші відомі проповідники – В.Сеймур із Лос-Анжелоса та Е.Робертс з Уелса. В основу формованого ними нового християнського вчення було покладено біблійний сюжет про сходження Духа Святого на апостолів Христа в день п'ятидесятниці (Дії 2:1-13), в наслідок чого вони отримали дар говорити на іномовах (глосолалія). Звідси походить і назва течії. П'ятидесятники актуалізують цю подію, оголошуючи можливість отримання хрещення Святим Духом, а через нього – плодів і дарів Духа будь-якою людиною в її буденному житті. Серед дев'яти дарів передують дари інших мов (глосолалії) та зцілення вірою [Див.: Релігієзнавчий словник. За ред. проф. А.Колодного і Б.Лобовика.- К., 1996.- С.268].

Щоправда, є думка, що п'ятидесятництво виникло 1 січня 1901 року у біблійній школі у м.Топіка (штат Арканзас, США). Згідно цієї точки зору, засновником конфесії вважається методистський священник Чарльз Фокс [Гаевский Д.А. Христианские ереси и секты в I-XXI веках. Словарь.- М., 2003.- С.150].

На нашу думку, початок п'ятидесятництва як «руху пробудження» скоріше слід віднести до двох постатей – методистського священника Чарльза Фокса Параме (Пархема), якого вважають духовним батьком сучасного Руху П'ятидесятництва (1873-1929) та його учня Вільяма Дж.Сеймура (1870-1929).

Взагалі, п'ятидесятники визначають дві дати народження руху – отримання дару іномовлення 1 січня 1901 року Ч.Ф.Пархемом; хрещення Святим Духом в 1906 році в методистській Церкві по вул.Азуса (Азуза) Стріт в Лос-Анжелосі Дж.Сеймуром та рядом віруючих («Азуза» з інд. – «благословенне чудо»). За Джойнером Ріком, саме остання подія названа «Пробудженням Азуза Стріт» і саме там слід шукати витоки есхатологізму руху п'ятидесятництва. Щоправда, Дж.Рік поруч з В.Дж.Сеймуром ставить також фігуру Франка Бартлмана як засновника конфесії. Ведучи мову про рух п'ятидесятництва, Дж.Рік зауважує, що під ним слід розуміти не щось нове, а реставрацію біблійної істини,

втраченої чи проігнорованої в середні віки [Рік Джойнер. Безсмертний вогонь.- К., 2003.- С.6-7, 20-21, 77].

В.Дж. Сеймур вважав, що дар іномов, отриманий Пархемом, є пророчою ознакою приходу нової П'ятидесятниці. Зазначимо, що Ф.Бартлман вість «другої п'ятидесятниці» пророкував в Уельсі, паралельно з В.Дж.Сеймуром, на початку 1904 року, посилаючись на працю Дж.Кембелла Моргана «Пробудження в Уельсі». Злиття Святого Духа очікувалось ним саме в Лос-Анжелосі, який прирівнювався до нового Єрусалиму. Тому вважається, що Бартлман підготував духовний ґрунт для Дж.Сеймура разом з лідерами Уельського Пробудження Ф.Б.Майером та Евоном Робертом [Там само.- С.22-28].

Виходячи з Ріковського аналізу «Руху Пробудження» (п'ятидесятництва) можна сказати, що протягом 1904-1905 років баптистський пастор Смейл, слідуючи пропозиціям Бартлмана, як і у випадку міллеристського руху, день і ніч пророкував «близьке повернення Церкви апостольських дарів». Тому на червень 1905 року в Церкві Смейла в Лос-Анжелосі мова вже йшла не за друге пробудження, а за «другу п'ятидесятницю». На 3 липня 1905 року Дж.Рік відносить «хрещення Святим Духом» Бартлмана і Болмера в молитовному будинку м.Пасадена [Там само.- с.31].

Як бачимо, в п'ятидесятницькій есхатології поняттю «прихід Христа» відповідає «прихід П'ятидесятниці», що й є специфічною ознакою цієї доктрини.

16 листопада 1905 року в своїй праці «Шлях віри» Бартлман писав про свої сподівання, що саме в Лос-Анжелосі(Каліфорнія) зіллється Дух Святий, що й буде завершенням останніх днів. За увагою Дж.Ріка, саме Бартлман і Сеймур стояли у витоків як формування п'ятидесятницького руху, так і есхатологічних ідей в контексті П'ятидесятниці [Там само.- С.36-37].

Однак місцем, звідки Блага вістка пішла по всьому світу, розглядається Азуса Стріт (вважається, що рух п'ятидесятниці з 1905 по 1907 роки вкоренився серед 50-ти націй і майже у всіх містах США) [Там само.- с.48]. За переконаннями Дж.Ріка, Сеймур почав рух, який потряс світ, бо ж він заново відкрив християнство. І за це, каже Рік, ім'я Сеймура записано на небесах поруч з іменами великих реформаторів [Там само.- с.53]. Затухання пророцтв про прихід П'ятидесятниці Дж.Рік відносить на кінець 1907 року [Там само.- с.55].

Дж.Рік звертає увагу на одну характерну особливість руху П'ятидесятниці. Як і в ранній християнській церкві, це був рух бідноти, в першу чергу чорної, в часи сегрегації [Там само.- С.61].

П'ятидесятництво належить до сегмента християнства, який найбільш швидко зростає і за кількістю прихильників (105 млн.) займає одне з перших місць серед інших християнських течій. У своїй основі п'ятидесятницьке богослів'я дотримується позицій християнського фундаменталізму. Основна ж своєрідність доктринального змісту п'ятидесятництва полягає у вченні про те, що після виправдання християни мають право й мусять щиро прагнути хрещення Святим Духом. На думку п'ятидесятників, цей досвід був поширений у ранній Церкві, а за своєю суттю він аналогічний до подій, які відбулися з апостолами у день П'ятидесятниці. Вважається, що саме завдяки хрещенню Духом, християнин звільняється від влади гріха й отримує силу для святого життя та плідного служіння Богу. Початковою і видимою ознакою отримання сили Святого Духа у п'ятидесятництві вважається молитва на інших мовах (глосолалія). Сам досвід хрещення Святим Духом трактується як такий, що слідує за відродженням і є відмінним від нього [СоловійР.І. Історично-богословський контекст виникнення п'ятидесятництва: рух святості // Богословские размышления. Евроазиатский журнал богословия.- 2003.- № 3.-С.147-148].

У дослідженні з історії п'ятидесятництва можна виокремити декілька основних підходів щодо проблеми його зародження. Частина дослідників, наприклад, фокусує увагу на історико-теологічному оточенні руху, наголошуючи при цьому на ключовій ролі доктринального змісту. Важливим фактором поширення конфесії інколи вважається її міжрасовий і поліетнічний характер, особливо на ранній стадії історії розвитку. Звідси рух розглядається як динамічна суспільна сила та форма радикального протесту проти расової сегрегації, що характеризувала північноамериканські суспільні реалії на зламі XIX і XX століть [Там само.- С.148].

Відносно п'ятидесятництва довгий час домінувала точка зору, що деномінація досягла успіхів у своєму розвитку завдяки тому, що вона компенсувала своїм послідовникам відсутність у них високого соціального і політичного статусу або надавала їм психологічне укриття в період різкої зміни соціальної приналежності, викликаної індустріалізацією (соціально-культурний підхід).

Перспективною серед богословів вважається гіпотеза Д.Дейтона, що богослів'я п'ятидесятництва укорінене в доктринальних побудовах другої половини XIX століття, а саме у їхньому трактуванні вчень про спасіння, божественне зцілення, хрещення Святим Духом і другий прихід Христа [Dayton D. The Theological Roots of Pentecostalism.- Metuchen,

1987.– Р.173-174]. Д.Дейтон наголошує на важливості для зародження п'ятидесятництва як веслеянського руху святості, що акцентує увагу як на перфекціоністському аспекті хрещення Духом*, що робить морально досконалою та ідеальним станом, так і на значенні кесвікського руху, який навчав про хрещення Духом як фактор отримання християнином духовної сили.

Як вважає богослов В.Сінан, у формування богословського й духовного змісту п'ятидесятництва найістотніший внесок здійснив якраз веслеянський «рух святості» сер. і др. пол. XIX ст. Ця релігійна течія, зазначає Р.Соловій, стала найяскравішим вираженням соціального й богословського невдоволення, що виникло в середовищі американських церков у зв'язку зі збільшенням їхнього матеріального забезпечення й ускладненням структури та форм служіння. Прихильники руху жили в атмосфері очікування близького другого приходу Христа й відновлення перед цією подією надприродної духовної сили, яка характеризувала апостольську церкву [Соловій Р. Цит. праця.- С.148-149].

Більшість ранніх п'ятидесятників були методистами або походили із споріднених рухів, які перейняли методистське вчення про друге благословення. За богословськими переконаннями вони були армініанами, а їхня духовність і спосіб життя формувалися на засадах перфекціонізму. Власне, перші п'ятидесятницькі інституції були засновані саме рухом святості ще до 1901 року (ця дата вважається початком історії п'ятидесятництва), і після виникнення п'ятидесятництва вони зберегли свої перфекціоністські переконання. Це, зокрема, афро-американська Церква Божа в Христі (1897), п'ятидесятницька Церква святості (1898), Церква Божа (1906). Сформовані як типові церкви «другого благословення», ці об'єднання згодом просто додали до своїх богословських систем вчення про хрещення святим духом із глосолалією як «початковим свідченням» третього благословення. Зокрема, методистами були такі п'ятидесятницькі піонери, як Ч.Пархем, який сформулював доктрину молитви на мовах як «початкового свідчення» хрещення святим Духом; В.Сеймур – пастор вуличної місії в Лос-Анжелосі на Азуза Стріт; Д.Кінг – керівник п'ятидесятницької Церкви Святості, який прилучив свою деномінацію до п'ятидесятницького руху в 1907-1908 роках; Т.Баррат – засновник європейського п'ятидесятництва. Усі вони зберегли веслеївське вчення про повне освячення як важливу частину своїх теологічних систем. На їхню думку, освячене «чисте серце»

* Перфекціонізм – уявлення про те, що моральна досконалість є досяжною метою та ідеальним станом для послідовників Христа

- неодмінна передумова для отримання хрещення Святим Духом із доказом молитви на інших мовах [Соловій Р. Там само.- с.149].

На перший погляд може скластися враження, що саме веслеянський рух святості був богословською й духовною платформою для виникнення п'ятидесятництва, адже більшість ранніх п'ятидесятницьких лідерів і очолюваних ними об'єднань поділяли його вчення. Однак, як зауважують дослідники цієї конфесії, уже з другого десятиліття XX століття стає помітною поступова відмова п'ятидесятництва від методистського перфекціонізму. А в сучасний період, за їх зауваженнями, значна меншість п'ятидесятницьких церков дотримується вчення руху святості. Таким чином, очевидно цим є те, що, відігравши істотну роль у зародженні п'ятидесятництва, рух святості виявився за деякими своїми рисами несумісним із новою конфесією [Соловій Р. Там само.- С.149-150].

Доцільно зазначити, що богословська система Д.Веслі, яка вплинула на формування п'ятидесятницького вчення, поєднана елементами кальвінізму та армініанізму й зазнала значного впливу містицизму. Тому веслеївське трактування природи людини ґрунтувалося на реформаційному принципі первородного гріха і, відповідно, необхідності божественної благодаті для спасіння. Запозичивши кальвіністське вчення про повну гріховність людини, Д.Веслі, разом з тим, заперечив доктрину безумовного вибору, наголошуючи на свободі вибору людини завдяки випереджаючій благодаті Бога. Зауважимо, що благодать у Веслі майже синонімічна з роботою Святого Духу. Універсальна робота Святого Духа (виправдання і нове народження як дві стадії навернення), за веслеянством, передбачає, на відміну від тверджень М.Лютера та Ж.Кальвіна можливість досягнення досконалості під час земного життя [Уэсли Д. Христианское совершенство // Избранные произведения.- СПб, 2002.- С.64]. Це положення було взяте на озброєння п'ятидесятниками. Складовою п'ятидесятницької сотеріології та есхатології стала також весліанська теза про благодать освячення як роботу Святого Духу в житті християнина між наверненням та смертю. Згідно їй, віра в Христа спасає людей від пекла і гріха для небес та добрих справ [Соловій Р. Там само.- С.150-151].

П'ятидесятники заповули від весліанства й такі терміни як «наповнення Святим Духом» чи «повнота в Дусі», які використовуються для опису повноти, яка дає християнам силу проводити хриstopодібне життя і свідчити про Христа. Звідси повнота в Дусі така є святість, яка досягається «хрещенням Святим Духом», що символізує смерть для себе й появу нового творіння у Христі. Найбільш важливою доктриною Веслі,

яка була взята на озброєння християнським богослов'ям, в тому числі й п'ятидесятництвом, є вчення про повне освячення (термін походить з 1 Сол. 5:23). Доктрина відома під різними назвами, але найбільш часто вживається термін «друга дія благодаті» чи «друге благословення». Цей термін змістовно означає наступне: 1) через І.Христа людина стає вільною від влади гріха; 2) через хрещення Святим Духом наступає повне освячення, як завершення роботи спасіння [Соловій Р. Там само.- С.152-153].

Біля витоків п'ятидесятницької доктринальної системи також були американська євангелістка Фіб Палмер, яка, взявши на озброєння весліянське поняття «святості», започаткувала застосування «термінології п'ятидесятниці», яка наприкінці ХІХ ст. стала однією з визначальних рис руху святості, а відтак – і п'ятидесятництва. П'ятидесятники запозичили у Ф.Палмер положення про умови для отримання хрещення – навернення, повний послух Богові й віра [Там само.– С.154-155].

П'ятидесятництво стало найбільшою течією, яка зросла на ґрунті ідей руху святості. Саме п'ятидесятницький рух, стверджує Р.Соловій, поставив питання про ознаку другого благословення, віднайшовши її в молитві на інших мовах як результаті хрещення Святим Духом.

Основним внеском весліянської традиції в п'ятидесятництво стало також вчення про постконверсійну роботу Святого Духа, яке, у поєднанні з доктриною початкового свідчення молитви на інших мовах, і стало основною богословською ознакою п'ятидесятництва. Колега Д.Веслі - Д.Флетчер, вперше назвав друге благословення «хрещенням у Святому Дусі», вважаючи цей досвід чинником внутрішнього очищення християнина (у Ф.Палмер, це «хрещення Святим Духом»). Введенню остаточно в термінологічний апарат п'ятидесятницької есхатології ключового терміну «хрещення Святим Духом» як «повного спасіння» або «переможного життя» та становлення п'ятидесятництва сприяли фундаментальній праці В.Артура «Язики вогню» (1856), В.Боардмана «Вище християнське життя» (1859), А.Махана «Хрещення Святим Духом» (1870), Р.Сміта «Святість через віру» (1870), Х.Сміт «Християнський секрет щасливого життя» (1875).

Останні кроки до застосування власне п'ятидесятницького розуміння явища хрещення Святим Духом здійснив на початку 1890-х років колишній баптистський пастор Б.Урвін, який приєднався до руху святості [Р.Соловій. Вказана праця.- с.156-157]. Слід зауважити, що наповнення Духом Святим в даному випадку розумілося не як «безгрішна досконалість», а як здатність «щоденно перемагати гріх» [Там само.- С.158].

Зауважимо, що засновники п'ятидесятництва Ч.Пархем та В.Сеймур, які певний час належали до деномінації руху святості, були переконані в необхідності досягнення сили Святого Духа в очікуванні близького другого приходу Христа. Варто зауважити, що Ч.Пархем розглядав дар інших мов як ознаку хрещення Святим Духом у есхатологічному розумінні, як дієвий засіб проповіді серед нехристиян, також актуальний перед очікуваним тріумфальним поверненням Христа. Такої ж думки дотримувався й ранній лідер п'ятидесятництва В.Сеймур.

В початковому стані розвитку, за концепцією Р.Соловія, можна виокремити два основні напрямки п'ятидесятництва - п'ятидесятництво трьох благословень, яке розглядає другу дію благодаті – визволення християнина від влади гріха – як необхідну передумову для хрещення Святим Духом (третьої дії благодаті), і п'ятидесятництво двох благословень, яке не вважає освячення обов'язковою умовою для отримання сили Святого Духа. До першої групи належать переважно ті громади, які сформувалися як деномінації руху Святості до 1911 року і згодом прилучилися до п'ятидесятництва, зберігши при цьому свої весліянські традиції. Друга група складається з об'єднань, які виникли після 1911 року. Саме вона становить значну більшість у сучасному п'ятидесятницькому русі [Там само.- С.161-162].

Хоча рух святості та весліянські традиції були витоковими для п'ятидесятництва, в подальшому пройшла поступова трансформація п'ятидесятницького богослів'я та відмова більшості п'ятидесятницьких груп від побудов Д.Веслі. Відповідно, ряд деномінацій руху святості, бажаючи зберегти вірність методистським доктринам, дистанціювалися від п'ятидесятництва. Так, заснована в 1859 році найчисельніша в русі Святості Церква під назвою «П'ятидесятницької Церкви назаринянина» в Лос-Анжелосі, що започаткувала організований п'ятидесятницький рух і яка стала основою подій пробудження на Азуса Стріт у 1906-1908 роках, розірвала з ним стосунки.

Узагальнюючи, посилаючись на ряд досліджень з історії п'ятидесятництва, можемо сказати, що не тільки рух святості став основною передумовою зародження цієї конфесії. Богословський підмуток для доктринальних побудов родоначальників цього руху Ч.Пархема та В.Сеймура, скоріше всього, склали положення Д.Флетчера про «хрещення Святим Духом», ідеї Д.Муді, Р.Торрея та А.Сімпсона про хрещення як отримання сили для служіння.

Дослідивши історично-богословські передумови формування п'ятидесятницького руху, перейдемо до аналізу історичних віх та закладання доктринальних основ євангельсько-п'ятидесятницького

есхато-хіліазму.

Перш ніж перейти до розгляду історії становлення п'ятидесятницької есхатології, розглянемо історико-богословські передумови виникнення руху та витоки формування базової доктрини про «хрещення Святим Духом». П'ятидесятники запевняють, що ще в ХІІ столітті духовні дари проявлялися серед вальденсів. Це вони відносять і до руху Камісардів (1700), руху натхнення (1710). Про друге благословіння говорив Джон Веслей (1703-1791). Батьком «духовного хрещення» також вважається Чарльз Фінней (1792-1875). Розповсюджував вчення про «Хрещення Духом Святим» Дуайтл Муді (1837-1899). П'ятидесятники переконані, що якраз рух натхнення, очолюваний пастором пресвітеріанської церкви Лондона Едвардом Ірвінгом, пробудило очікування «нової П'ятидесятниці».

Проповідник Чарльз Х. Сперджем (1834-1892) в одній із своїх проповідей про «силу Духа Святого» виразив це очікування так: «Подальшою великою справою Духа Святого, яка ще не завершилась, є пришестя слави останніх днів». Таким чином, мова йде про те, що церква, пропагуючи «Освячення Святим Духом», тим самим готує людей до другого приходу Христа. Тобто «освячення» несе в собі есхатологічний момент [Цопфи Яков. «... На всякую плоть! / История и задачи пятидесятнического движения».- АВС, б/г - С.10-12].

Свій рух п'ятидесятники ще називають «рухом пробудження», як поверненням до духу ранньої церкви, який розпочався в 1857 році в США, а потім розповсюдився в Ірландію, Шотландію, Уельс, Англію, Південну Африку, Скандинавію, Швейцарію. Країною виникнення «руху пробудження» все ж таки вважаються США, а витоковими – дві події: 1) першого січня 1901 року в біблійній школі м.Топіка заговорила на іномовах учениця Агнеса Н.; 2) березень-квітень 1906 року в Лос-Анжелосі в молитовному будинку, де проповідував В.Д.Сеймур, віруючі неодноразово отримували дар іномовлення [Там само.- С.21]. Останній події присвячена робота Джойнера Ріка «Безсмертний вогонь» (К., 2003). Початок руху в Європі можна віднести на 1900-1909 роки [Там само.- С.25-31].

Основні положення віровчення п'ятидесятників викладені в 12-ти пунктах віри, де п.7 є «Духовне хрещення», п.8 – «Дари Духа Святого», п.9– «Плід Духа Святого», а п.12 – «Майбутнє». Згідно п.12, п'ятидесятники зауважують, що «хоча для них не існує чітко визначеної есхатології, але все ж таки є генеральні лінії: біблійні пророцтва дають їм зрозуміти, що наші дні є останнім часом». У відповідності з цим пунктом в есхатологічну концепцію включається: Ізраїль як ознака останнього

часу, як народ Божий; напад з Півночі; світова імперія останнього часу; знесення віруючих; поява і господство антихриста; велика скорбота й апокаліптичні суди; всезагальне воскресіння після тисячолітнього Царства; вічне спасіння благочестивих і вічне покарання всіх, хто не розкався [Там само.- С.73-76].

Кінець світу у п'ятидесятників асоціюється з подіями, які були на П'ятидесятницю – катаклізмами (шум сильного вітру, вонені язика), отримання Духу Святого, говоріння на іномовах. Ключовим поняттям тут є вираз Христа: «Виллю...», тобто сходження Святого Духа, який розпочне нову епоху. Питання ставиться так: це було не колись, воно не тільки повториться, але й вже є. Останні часи наступили, вважає Я.Цопфі, Дух Святий вже зливається на віруючих [Там само.- С.-181]. Щоправда, п'ятидесятники зауважують, що останні дні не слід розуміти буквально, обмежуючись конкретними строками. Останні часи для них – довготривалі й змістовні. Вони почались в часи Ісуса, кажуть п'ятидесятники, включаючи часи апостолів разом з П'ятидесятницею й концентровано присутні в період перед приходом Ісуса Христа, в який ми живемо, і будуть мати універсальне розв'язання в тисячолітньому Царстві. Останні часи просуваються, зростають, відкривають все нові виміри, зауважує Я.Цопфі [Там само.- с.182].

Найголовніше – злиття Святого Духа, що пов'язане з другим приходом. Це зауважують п'ятидесятники авансує спасіння всім – всім народам, а не тільки Ізраїлю, жінкам, а не тільки чоловікам (тут Дух Святий дає духовну емансипацію), молодим, а не тільки зрілим, на всю плоть. Отже, доля спасіння, за вченням п'ятидесятників, залежить від прийняття плодів Святого Духа.

В загальному плані останні часи в п'ятидесятників виглядають апокаліптично: 1) чудеса на небі і ознаки на землі: кров, вогонь і куріння диму; 2) пекельний запах палаючої сірки [Там само.- С.182-183].

Підсумовуючи результати нашого аналізу, зробимо ряд висновків:

1) П'ятидесятництво, як найдинамічніша течія протестантизму, зародилося по початку ХХ століття. У його витоків були проповідники Дж.Сеймур та Ч.Пархем. 2) Свої витоки п'ятидесятницька есхатологія бере в «русі пробудження» та «веслеянському русі святості». 3) Богословський ґрунт есхатології п'ятидесятників заклали положення Д.Флетчера про хрещення святим духом, ідеї Д.Муді, Р.Торрея та А.Сімсона про хрещення як отримання сили для служіння. 4) Доктринальні принципи есхатології п'ятидесятників викладені в пп. 7, 8, 9, 12 «12-ти пунктів віри». 5) В есхатологічну концепцію п'ятидесятники

входять наступні положення: про Ізраїль, антихриста, сатану, підхоплення, скорботу, всезагальне воскресіння після тисячолітнього царства, суди, вічне спасіння благочестивих.

*П.Павленко** (м. Київ)

ІНТОНАЦІЇ ФАРИСЕЇЗМУ У ВЧЕННІ АПОСТОЛА ПАВЛА

Не без підстав ряд дослідників раннього християнства залишаються переконаними в тому, що справжнє християнство, яке передусім витікало зі вчення самого Ісуса, у подальшому було «спотворене» апостолом Павлом. Кант, Лессінг, Фіхте і Шеллінг відмежовували вчення Ісуса з Назарету від вчень його «послідовників». На відмінностях паулїнізму від петранїзму (їудеохристиянства чи палестинського християнства) зауважували свого часу й чимало радянських вчених. Подібної точки зору тримаються, як то не парадоксально, й дехто із сучасних богословів. Один із них, відомий німецький теолог Х.Керсен пише: «Те, що ми називаємо християнською вірою, в дійсності є штучною доктриною, яка складається з правил і постанов, створених Павлом. Його вчення скоріш відповідає терміну «павлонїзм», аніж християнству».⁸ «Християнство – це релігія, заснована Павлом, - пише й У.Нестле. - Євангелія Христа замінені в ній Євангелією про Христа».⁹ «У цьому сенсі, - зазначає далі історик, - «павлонїзм» – не лише хибне тлумачення, але й підробка справжнього вчення Христа, підготовлена й поширена Павлом».¹⁰ І має таку рацію У.Нестле, коли зауважує, що «павлонїзм» – не лише хибне тлумачення, але й підробка справжнього вчення Христа, підготовлена й поширена Павлом».

Тримаючи на оці факт різниці між паулїнізмом та їудеохристиянством і виходячи з того, що апостол Павло до свого апостольства був фарисеєм, до того ж доволі авторитетним¹¹, а, як

* Павленко Павло Юрійович – кандидат філософських наук, докторант Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

⁸ Клуге К. Коммунизм Христа: Анализ Нового Завета.- М., 1992.- С. 25.

⁹ Там само.- С. 39.

¹⁰ Там само.- С. 39.

¹¹ «Ви чули про моє життя колись у юдействі, що я дуже переслідував Божу Церкву і руйнував її; я досяг у юдействі більших успіхів, ніж багато ровесників

зазначає митрополит Володимир (Сабодан), «їудейська книжна вченість Павла виявляє себе і в стилістиці, і в методиці, і в логіці побудови його послань»¹², ми зробимо тут спробу оцінити антропологічні положення його апостольського вчення саме через призму віровчення тогочасного фарисеїзму з метою довести, що вони склалися під впливом аналогічних положень фарисейського віровчення.

У власному сенсі, Павло (Савл Тарсійський чи Савл з Тарсу¹³) ніколи не був апостолом Ісуса Христа, бо ж він й у вічі не бачив самого Ісуса, а не те, що був його послідовником. Він, всупереч єрусалимським апостолам Петру, Якову чи Івану, проповідує якусь нову самодостатню містичну релігію, яка лише зовні, формально несе в собі ознаки їудейської месіанської традиції, але за віроповчальним наповненням заперечує її. Християнство в його інтерпретації постає вже не як завершальний етап розвитку їудаїзму, як то обстоювалося Ісусом з Назарету і в подальшому наголошувалося обраними ним апостолами, і навіть не реформований чи модернізований їудаїзм. Павлове християнство, наскільки дають можливість про це судити його послання чи праці його послідовників¹⁴, ґрунтується, з одного боку, на відмінних від їудаїзму ідейних засадах, а з іншого – на притаманних тогочасному фарисеїзму положеннях. Саме це й поставало приводом того, що в середовищі палестинських християн, в

мого роду, будучи запеклим прихильником моїх батьківських передань» (Гал. 1:13,14). Також див.: Фил. 3:6, 1 Тим. 1:13.

¹² Владимир (Сабодан), митрополит Киевский и всея Украины. Павел, призванный Апостол...- К., 1998.- С. 48.

¹³ Савл-Павло був уродженцем міста Тарс – столиці римської провінції Кілікії і міста, яке водночас входило до двадцятки найважливіших міст Римської імперії. За походженням він був чистокровним євреєм і належав до коліна Веніаміна, водночас будучи й римським громадянином. За вихованням і віросповіданням належав до секти фарисеїв. Отримав блискучу на той час освіту в Єрусалимі у найбільш відомого на той час вчителя – Гамалїїла. Опісля зробився ревним послідовником фарисейського вчення. Займав у межах секти доволі високий статус. Брав участь в репресіях проти християн і не виключено, що, можливо, навіть був на чолі цього антихристиянського руху.

¹⁴ Незважаючи на те, що в каноні Нового Завіту авторство 14 послань (від Послання до Римлян до Послання до Євреїв) приписується апостолу Павлу, лише Послання до Римлян, обидва до Коринтян і до Галатів належать його перу. Інші ж, більшою чи меншою мірою, викликають сумніви і тільки умовно можуть вважатися Павловими, бо ж, якщо не написані ним безпосередньо, то, принаймні, людьми, які віроповчально стояли на засадах Павлового християнства.